

SZÉCHENYI ISTVÁN

GRÓF

KÉT GARASÁRA NYILATKOZAT.

ÍRTA

TÁNCICS MIHÁLY

LIPCSÉBEN,

TAICHNITZ BERNÁTNÁL

1844.

ELŐSZÓ.

E néhány lapnyi iratka elébe előszót tenni, majd csaknem komédiának látszik; de így pusztán s külön nem adhatom át a nyilvánosságnak, hanem egy két szóval be kell mutatnom.

Mint az olvasó észrevehetendi, e sorok egyik vagy másik hírlap hasábjainak voltak szánya, de acensurai collegium helyettes elnöke, ki a főbb lapokat censurálja, meg nem engedhetőnek nyilvánítja, hacsak újra ki nem dolgozom. Ezt tenni nem akarám, nem tehetem, mert ha más szavakat használni tudtam volna is, de meggyőződésem nem változhatott vala.

Felküldém tehát Pozsonba megkísérteni kijöhetését, siikeretlenül.

Mínthogy csak egyetlen egy szócska sincs benne, mi vagy a Felséget, vagy a vallást sérthetné, — legalább én nem találok ollyal benne — hanem csupán Önkény akadályozza: elhatároztam külföldön kiadni, hogy az olvasó láthassa a censurai komédiát; de nem víg, hanem s z o m o r ú komédiát.

Nem hogy a felszólalásban elmondott meggyőződésemet változtatnám, sőt újra és ismételve állítom, hogy minden törekvés haszontalan lesz, minden erőködés háládatlan munka és szép jövőt nem

ígérhet, hacsak legelőbb a magyar ajkú minden töredék egy egészszé, nemzetté, józanészszerű polgári társasággá nem alakul.

Ha nem hírlapba szántam volna soraimat, elveimet s nézetemet bőven kifejtem vala: de most egyetlen szót sem változtattam benne, nehogy a censura azzal vádolhasson, hogy mást, vagy másként adtam ki, mit meg nem engedett.

NYILATKOZAT

A KÉT GARASOS ESZMÉRE.

A Jelenkornak folyó 1844 évi 8-dik számában Széchenyi István gróf „D e f i n i t i o” cím alatt a tavali szörnyű hosszadalmas két garasos cikket ismét fölleveníti, s honunk minden publicistáit e szavakkal híja föl: „Lépjetek tehát elé s hallassátok szavaitokat Ti a nemzeti és alkotványos haladásnak hívei,“ én is felhíva érzem magam gyöngeszavamat hallatni; mert midőn nemzetiségről és alkotványról van szó. mindenkinek kötelessége fölhívás nélkül is jóra célzó nézeteit előadni. És bizonyosnak tartom, sokkal többen szólaltak volna már föl, ha a grófnak azon gyarlósága nem volna, hogy a más véleményűeket hígveleűeknek szereti nevezni. Némelyek a gróft ezen elbizakodásáért megvetik; mások pedig hatalmas phrasisaitól félnek; így a gróf modora éppen úgy árt a közügynek, miként ő hiszi az övétől különböző modorrul.

Én a két garasos eszméről röviden szólok, s pedig először azt mondom, hogy az alkotványunkon nyomorult foltozás; másodsor, borzasztó hosszúsága miatt elveszte célját, mert néhány sorban az

egész eszmét így lehetett volna előadni: Kérjünk kölcsön 100 millió pengő forintot, mely sommát vagy csupán nagyszerű nemzeti közintézetek létesítésére, vagy saját dolgaink rendbeszedésére, vagy felét erre, másik felét amarra kellene fordítani; s ezen összeg mind évenkénti kamatának fizetésére, mind az összeg egykori letisztázására mind nemes, mind pedig jobbágy fizessen fekvő jószágának holdjától két garast évenként, s természetesen ha csupán saját dolgaink elintézésére fordítanók, aránylag a nemnemesek vagy földes jobbágyok összesen annyit kapjanak az összegből, mennyi az egész honi jobbágytelkek összességére esik, a többi a nemesföldre marad. Phrasisokkal fölkészülve terjedhetett volna e terv a Jelenkornak talán két oldalára, s így lehet már életbe lépendő volna. Harmadszor azt jegyezni meg rá, hogy ha e kölcsön közintézetekre volna szánva, nem volna hasznos, hacsak a földbirtokosok vállaira nehezednék, mert a belőle föllállítandott közintézetek javaiban a földdel nem bírók is egyaránt részesülnének; a jó társaságban mindenkinek, akár fekvő akár más vagyonú legyen, mind a teherben mind a jótéteményben vagyona arányában kell részesülni. Negyedszer azt tartom még megemlítendőnek, hogy nem hihetek olly bányászó tőkepenzest, ki zavart körülményeinket ismerve kölcsön pénzt adjon.

Ez nézetem a két garasos telekdíjról röviden; de szabadságot veszek magamnak még némelyeket elmondani, mik nézetem és meggyőződésem támogatására, fölvilágosítására, szóval állításom igazolására szükségesek, mivel e két garasos eszméből más eszméknek egész láncolata fejthető ki.

A gróf azért szólít föl minden publicistát, hogy a felszólalásból ki lehessen tapogatni; ki a csupa szájhős és ki a tetthazafi;

„legyen — úgymond — ennél fogva kitapogatva a magyar közönség minden tagja, mihezképest kivilágolják, hogy vájjon ki akarja egyedül phrasissokkal és szemfényvesztéssel előmozdítani a közjót, s vájjon ki kész ennek kifejtésére tettel is járulni . . . felette üdös leszen ... ha a szájhazafiak egy sorba, a tetthazafiak megint más sorba fognak állíttatni.“

Boldogisten, beh sok szép phrasist elmondott már a gróf, mióta ír, annyit talán soha egy író sem mondott még, és e phrasissok mellett tett is sokat (némellyeket azonban véleményem szerint fonákul ugyan, mert a természet menetével ellenkezőleg felülről lefelé gondolja eredményesebben működhetni): de éppen ez mutatja, hogy nemcsak két sorba lehet és kell a hazafiakat osztályozni.

Mit akar a gróf ez osztályzással elérni? Én azt állítom, hogy ha két (bár több) sorban állnának is a hazafiak, még csak egy lépéssel sem volna előbbre a haza. De ha üdvös is az osztályzás, mit megengedek (mert hiszen e megengedés ártatlan valami) soha ki nem vihető, nem létesíthető, mivel a szívbe látnunk nem adatott; következésképp lehetnek szájhazafiak, kik csakugyan ezek sorába helyezendők, de azért tettel rász hazafiak, tehát külön sorba volnának állítandók; lehetnek mások tetthazafiak, miszerint ezek sorában foglalnának helyet, holott nyilvános csekély tettüket, mit a közjóért nagy nehezen kiizzadtak, felülmúlja talán a közjó ellen alattomban véghez vitt tettük, tehát ezek is külön sorba valók. Hogy pedig ilyenek lehetnek s vannak, éppen az tanúsítja eléggé, hogy a közjó némellyek megerőtetésének daczára sem igen emelkedhetik. Ha kedvemet találnám benne s czéломtul el akarnék térni, a magyar közönséget oly sokféle hazafiakra bírnám felosztani. hogy azok sora

hosszabbra terjedne mint a grófnak két garasos terve. Némelyeket például meg lehetne említeni:

Vannak hazafiak, kik azt óhajtják, hogy hazánkban minden úgy maradjon mint van.

Mások vannak olyanok, kik mindent a magyarok jó Istenére bízni, legüdvösebbnek gondolják.

Meg mások, tesznek ugyan, de nem köszöni meg nekik a haza.

Majd meg némelyek olyanok, hogy ha valaki rász hazafit említ, magokra értik.

Némelyek azt hiszik, hogy a 100 millió pengő forintnyi tőke, mit a gróf tervezett, a hazát boldogítja.

En s hihetőleg még számosan azt hiszszük, hogy ha a magyar bohó vágyinak elébb határt nem vet, a 100 millió visszaszivárog oda, honnét talán jövend, a haza erkölcsileg romlottabb. tehát erőtlenebb lesz mint most.

Vannak olyanok is, kik csak a főbb nemesség emelkedésében hiszik a hazajavát rejleni.

Sokan vannak, kik nem képesek szebb jövőt remélni, tehát minden igyekezettük csak oda megy, hogy minél előbb legyen egy kis kereskedésünk, legyen többszöröse pénzünk forgásban, ha az ebből kierőszakolt színleges jóllét csak egy pár esztendeig tart is. — De nem akarom az olvasót ezek elszámolásával untatni.

Vagy képes és akarja a magyar, társadalmi állapotát gyökeresen orvosolni, vagy nem. Ha képes és tud akarni, nincs szüksége e tőkére, vagyis hitvány foltozásra: ha pedig nem képes, nemcsak ez. de ennél tízszer nagyobb tőke sem emeli a hazát; sőt minél nagyobb volna a kölcsöntőke, annál mélyebben süllyedne. s annál bizonyosabb volna veszte. A mely nép csak kölcsönpénz által

remél jobb jövőt, azon Isten sem segít többre. Ha volnának oly rövidlátó s bohó hitelezők, kik csupán ránk nézve tennének kivételt, s biztos hypothekát nem keresve tőkájüket nekünk adnak, e száz millió ugyanazon csatornákon (s valószínűleg még néhány eddig ismeretlen csatornácska is támadna) visszaszivárogná, mellyeken már több száz millió kiment e hazából, s a magyarnak gyöngé vállaira egy teherrel több nehezülne: az adóssági, azaz államadóssági teher, az oly igaz, mint igaz az, hogy mi még igazán nemzet sem, hanem csak nyomorú, zagyalék s majom nép vagyunk.

A józan gazdálkodásnak főelve: minél kevesebb pénzzel minél több hasznot hajtani. Másik főelvnek vehetni: mindig kevesebbet költs, mind jövedelmed. Harmadik főelvül szolgál ez: előbb csak oly eszközt kell megkísérteni, mi pénzbe nem kerül, azaz saját erejével fogjon a gazda dolgozóhoz, ha pedig így nem boldogul, csak akkor folyamodjék kölcsön-pénzhez, más segítségéhez. Negyedik főelvül állíthatni föl: előbb csak a szükségeset kell beszerezni stb.

Nézzük sorban, ezen, vagy ezekhez hasonló értelmű elvek vezérelnek é minket? Ó nem; mi éppen megfordítva állítók fel ezeket; ugyanis minél több pénzzel minél kevesebb hasznot hajtani igyekszünk; tagadhatjuk e ezt? És így ha valamely fiasco kezünkbe játszaná a 100 milliót, még kevesebbet használnánk vele.

Talán a második főelvet követjük? Boldogisten! minő esztelenség volna kölcsönpénzhez folyamodni, ha kevesebbet költenénk mint jövedelmünk? Ha ez elvet is megfordítva alkalmazzuk: többel kiadunk, mint a mennyit beveszünk. Ámbár ez képtelenségnek látszik, és mégis úgy van; tanúsítják az adósok, a sequestrumok, csődök stb. És magában véve nem volna országos veszély; mert

hiszen ha a hazában egyik többet költ mint bevesz, tehát eladósodik és süllyed: a másik általa vagyonosul, emelkedik; a súlyegyen megmarad, mi természetes; de az a veszedelem, hogy az eladósdási, elszegényülési mérlegnek másik serpenyőjét nem hazai súly nyomja le. Míg ez így marad, nem száz, de ezer millió, sőt a világnak minden kincse sem segít a bajon. — Vagy le tudja egyik másik család fényűzési szenvedelmét győzni, vagy nem; ha igen, úgy nincs szüksége kölcsönre; ha pedig nem tud magán uralkodni, a kölcsönnel még előbb veszve van. A nép olyan, millyenek a családok, mellyekből áll.

Vagy talán a harmadik elvet követjük? Olly kevésbé mint a két előbbit. Igazán szólva ez, t. i. a harmadik eh minden egyéb gazdálkodási elveknek fölülve: más szavukkal ez annyit tesz: miután nálunk olly nagy pénzsükség van, csak olly dologhoz kell fogni, mi pénzbe nem kerül, vagy ha éppen nem lehetne a nélkül mozdulni, csak olly javítást kezdeni, amihez legkevesebb pénz kívántatik. De nem is igaz, hogy a, hazában olly nagy pénzsükség van; csak akkor éreztetik a hiány, mikor a közjóru van szó; farsangon elfeledjük a pénzhiányt emlegetni. Megkísértettük é azon módokat, mellyek pénzbe nem kerülnek, s mellyek hatalmunkban vannak a haza emelésére? Nem; mi a magunkban levő forrásokat nagy részint kiszáradni engedtük, mások beiszaposodtak, s így a szomszóságtól kínzatva inaink elgyengülvén idegen forrásokhoz alig bírunk eltántorogni szomjunk enyhítésére.

Nézzük a negyedik fölvet: előbb csak a szükségest kell beszerezni, megtenni, s ha még marad pénz, némi hasznosat is tehetni; ha még azon kívül is marad az erszényben, holmi fényt is üzhetni. Ámbár az ezen jazan gazda még a hasznos dolgok megszerzése után sem

hányja megmaradt pénzét csecsebecsére, hanem valami nem várt, de mégis megtörténhető szerencsétlenség esetére félre teszi. A társaság egyes emberekből állván, természetes, hogy olyannak kell lennie, millyenck az egyesek. Követjük e mi ez elvet? a szükségest teszszük é előbb? Isten mentsen; mi itt is az ellenkezőt követjük. Kívánja e valaki ezt bebizonyítani? én szükségtelennek tartom, mert ezt bebizonyítani akarni annyit tenne, mint azt megmutatni akarni, hogy nappal világos van. Azonban nem árt némelly példát megemlíteni, ilyenek: akadémia, ludoviceum, színészet stb. Nagy szükség az akadémia vagy nem. Ha szükséges, úgy azon kell lenni, hogy minden városban, sőt minden helységben is állítsák, mert a szükséges mindenütt, még a legkisebb faluban is megkívántatik; ha pedig nem szükséges, balgaság volt előbb ezt állítani, holott annyi szükségesebb teendő van. Vagy bírja az akadémia a magyar nyelv diadalát kivíni, vagy nem bírja. Ha képes ezt végbeinni, úgy haszontalanság a nyelvügyben más törekvés; ha pedig nem bírja, szükségtelen volt létre hozni. A mi szükséges, annak minden országban, de nemcsak, hanem minden helyben kell lenne, úgy de illyes valami (a francziákat kivéve) sehol sincs, még a görögök-és rómaiaknál sem volt, pedig azok talán csak voltak valami nemzet? — A ludoviceumról éppen ezt kell mondanunk: vagy szükséges ez, vagy nem. Ha szükségesnek valljuk, úgy minden nemzeteket igen együgyűeknek kell tartanunk hol ez nincs; őseink is vajmi bárgyú és ügyefogyott vitézek voltak, hogy e szükséges dolgot elmulasztották s ludoviceumot nem állítottak, mielőtt e hazát elfoglalták; ha pedig nem szükséges, főlebbi állításomat bizonyítja, hogy az elvet megfordítva gazdálkodunk. — Tekintsük meg a színészetet; szükséges volt e ezt országos adóztatással alapítani? Én azt mondom, szükségtelen;

mert vagy képes a pesti színészet azt munkálni, hogy e haza magvai legyen, vagy nem képes. Ha képes, úgy kár több szót vesztegetni a nemzetiség szent ügyében; ha nem képes, úgy nem volt rá szükség; mert ha megvannak számlálva napjaink úgy mindegy, akár színészetel akár nélküle veszünk.

Józanész szerént mindig olyat kell előbb tenni, miből több mas önként következik s mert így sok időt és költséget kímélhetni meg, következésképp ezt a gazdálkodásban ötödik főelvül tekinthetni. Ha a magyar hazát lakó népségeknek egy kis töredéke, mely a törvényhozásba befolyással bír, ki tudja eszközölni, hogy maga saját nyelvén éljen: úgy az, mi az akadémiának és színészetnek feladataul tüzetett ki, önként következik, tehát nem volt józan gazdaság ezeket előbb fölállítani: ha pedig nem bírja kieszközölni, úgy e nemzeti ket intézetnek minden hatása is csak szappanbuborék: de nemcsak e kentő, hanem ezer meg kettő sem fogja nemzetiségünk enyészetét gátolhatni.

Tegyük, hogy nem sikerül kölcsönpénzt kapnunk, mihez fogunk? Azon esetben e kettő közül kell választanunk: vagy gyáván várjuk be a gyalázatos és borzasztó nemzeti halált, vagy teszszük azt mit pénz nélkül tehetni; közép nincs. Kezdjünk tehát ahhoz önkéntesen, mihöz a végső szükségben önkénytelenül kellene fogni; ez nagyobb dicséretünkre válnék.

A társaság egyes emberekbül alakult; a mi tehát egyes emberre nézve áll, kell állania a társaságra nézve is. A köz vagy magános életben csak olly ember kap kölcsönpénzt, ki vagy igenigen becsületes és számtalan jeleit adá észszerű gazdálkodásának, vagy pedig ki biztos hypothekát képes kimutatni. Ez áll társaságról is. Hogy igenigen becsületes társaságnak tart e bennünket a külföld vagy

azon egyes, kitől a kölcsönnek jőni kellene, azt nem tudjuk, s ha igen, ad é csupán becsületességre, majd a próba választja njeg; de mi által bizonyítottuk mi be, hogy észszerűen tudunk és akarunk gazdálkodni? mint társaság ennek jelét még nem adtuk. De csak valljuk meg, nem is képezünk igazi compact társaságot; e haza népességét különféle színezetű, nyelvű, szokású, érdekű castok. privilegiált testületek, jobbagyszolgák vegyülete teszi; minden inkább van mint az, mi bennünket társasággá tenne. A. társasági eszmében az van, hogy annak minden tagja egyenlően részese mind nyereségének mind veszteségének. Hát a biztos hypotheka miben állana? A hitelező csak olly vagyont tekinthet biztosításul, mi a kölcsönvevőnek valóságos tulajdona; valóságos tulajdonnak pedig csak azt mondhatni, miről tetszésünk szerint minden órában szabadon rendelkezhetünk. Mint társaság valami közös vagyont nem mutathatunk ki; egyenként véve is csak a királyvárosokban van néhány polgárnak olly fekvő vagyona, mellyről szabadon rendelkezhetik, de mint testület a város éppen olly kevésbé tehet valamit, mint az ősiség és fiscalatus pálczája alatt álló nemes, vagy a másét szántó paraszt. Kész pénzéről ugyan minden felekezet, tehát az egész is. rendelkezhetik; ez is szolgálhat biztosításul, de hiszen éppen azért akarják a kölcsönt, hogy pénz nincs. A ki nekünk pénzt adna, hypothekára nem kellene számolnia, hanem vagy mint csupa jószívű és erényes segítene rajtunk, vagy pedig mint igen messzelátó speculans tenne lotteriába olly kinézésből, hogy az ő pénzével majd a magyar, esztelen gazdálkodása szerint, még előbb tönkre jutna és akkor ternót csinálандana. Azt hiszem, hogy ezeknek mindegyike igazán megérdemlené, ha a gróf hígvelejűnek nevezné.

Vagy akarjuk és tudjuk a főlebb említettem négy fölvetet követni, vagy nem. Ha igen, úgy legnagyobb esztelenség volna kölcsönpénzt kérni, mert hiszen azon elvek majd alig kimerhető (értem, csak szükséges és hasznos dolgokra, mert ha másra merítenénk előbb, az elv nem volna követve) forrásokul szolgálnak; ha pedig nem akarjuk és nem tudjuk követni, száz Rothschild sem segíthetne ki soha a bajból; és pedig nemcsak kölcsönrel nem, sőt ha a Dunán föl s alá járó gőzösökön valami deus mind banknotát küldene számunkra, mégis veszve volnánk. A melly nép maga emberségéből nem képes valami nagy és szép munkához fogni, pénz utáni vágya mégis határtalan: az végvonaglásban van. Mielőtt valami népcsoport a maga kútforrásait meg sem vizsgálja, hanem minden törekedése kölcsönt kölcsönt venni, s kölcsönben mennyi s honnét jöjjön tárt karokkal fogadja, az veszve van, legalább hosszú jövője nincs; ha pedig ajándékkepen fogadna el sommákat, már akkor midőn azt elfogadná, nem önérzetű nemzet többé, hanem koldussereg volna.

Ugyan mért nem agítál a gróf olly valami mellett, mi pénzbe nem kerül, s mégis nagyobb dolgokat vihet végbe mint a pénz? Én csodálnám ha a gróf át nem bírná vagy akarná látni, hogy soha nemzet nagygyá lehetőségének föltételéül a pénzt nem tűzte ki legkevésbé pedig a kölcsönpénzt. Hogy a sok pénz sajtóságos élénkséget szül, tagadni nem lehet, de éppen olly kevésbé tagadhatni azt is, hogy a még több pénz főképen a maga erejében már nem bízó, hanem csak kölcsön által remélő népet sibiritismusba sülyesztí, azaz tönkre teszi. Valamint egyes emberekrül igaz, hogy a gazdag ember és nagy ember nem mindegy, nem ugyanazon egy értelmű (mert ha e két kitétel ugyanazon egy eszme volna, a kettőt bátran használhatjuk egymás helyett, így: Washington és Deák Ferencz gazdag,

Rothschild és Wodianer nagy emberek): úgy igaz az népekről és nemzetekről is. E nézetből tehát a hazafiaknak meg más két sora támadna; egyik sor azt óhajtja, hogy csak gazdag, pénzes legyen e haza, másik pedig azt, hogy Hunnia nagy, és dicső legyen; én ez utóbbi sorba állok ... E kettőből megint más új osztályok támadnak; egyik azt hiszi, nagy nem lehet, hacsak előbb pénze nincs; másik osztály azt mondja: ha csak előbb nagy nem lesz. pénze nem lehet; meg mások úgy vannak meggyőződve, hogy a magyarbul sem egyik sem másik nem lesz; kegyetlenül kínzó meggyőződés! —

De mik tehát azon eszközök, módok, mellyek magunk hatalmában állnak s pénzbe nem kerülnek, és a hazát mégis akármennyi kölcsönpénznél hatalmasabban emelhetik? Csekélységek: akarat az előítéleteket lerázni; akarat minden külföldit nélkülözni; akarat minden magyar ember érdekét ugyanazonítani; akarat minden kiváltságot eltörölni; akarat, hogy ehazában előbb nemzet legyen: s mindig csak akarat, ez egy krajczárba sem kerül. Ne ámítsuk magunkat, de másokat se ámítsunk, hanem valljuk meg egyenesen, hogy komédiát játszunk; mi nem tudunk akarni, vagy inkább mi nem akarunk ilyeneket akarni.

Nem tekintve sajtáságos létünknek múltját, hanem a jövőt, azaz szép jövőndöt (ha csakugyan jöni találna), erre nézve tagadhatlanul gyermekkort élünk, és tudna é a gróf a históriából csak egy nevezetes nemzetet is felmutatni, melly illy kölcsönpénzes foltozással kezdette volna szép jövőjét megalapítani? Én mind a“ két állításon, t. i. hogy pénz nélkül is magosra emelkedhetni, s ellenben hogy a sok pénz a népet elhívtányítja nagyszerű példákkal támogatom.

Tekintsük legelőször is minmagunkat. Nekünk ugyan szokásunk örökké és mindenben csak a messze távolba tekinteni, de én

hiába itt nézek körül. Van é a földhátan ország, hol tehermentesen olly nagybirtokú, és annyi nagybirtokú és olly jövedelmű aristokraták volnának mint hazánkban? És nem éppen ez okozza é mind magoknak ezen nagybirtoknak, mind az egész országnak pénztelenségét? Van é ország, mellyel a természet minden tekintetben gazdagabbá tett volna, mint hazánk, és mégis szegények vagyunk!

A spanyolok egész arany hegyeket varázsoltak át Amerikából, és mégis hol van gazdagságuk? hol van nagyságuk?

Mutat é a história a régi korbul gazdagabb polgárokat mint a romaiak valának, de nem éppen akkor kezdtetek e leebb szállni, romolni, midőn már szerfölött gazdagokká lettek? Ha valaki, ezek példája nem ide illenék állítana, s azt mondana hogy a rómaiak míveltségük legmagasabb fokát érték el, tehát következképen vissza kellett esniök, miként mininden nép csak bizonyos fokig emelkedhetik, azt kérdeném tőle: ki, mikor és hol jelelte ki a pontot vagy vonalt, mellyen túl ember nem mehet? Az ember fejlődik, emelkedhetik mind örökké, vagy legalább addig, míg ember marad; a, mivelődés a legutolsó emberpéldánnyal lesz befejezve. Egyes nemzetsoportok bolonságaiknak áldozatául esnek, s ti azt mondjátok: miveltségük tetőpontját érték el!

Éppen Rómánál levén kérdem: kölcsönpénzzel kezdette e város népe jövendett nagyságát eszközölni? Képtelenség volna azt állítani.

Az amerikai szövetséges statusról tudná é valaki józanul állítani, hogy főkép pénzzel, még pedig kölcsönpénzzel eszközölte mostani nagyságát, gazdagságát? Az innét ki s oda bevándorlottak igen szegény ficzkók és nem pénzes banquier-ok voltak. Bizony mondom,

Franklin az egyszerű s pénztelen polgár szabad typographiájával egymaga több üdvöt árasztott hazájára, mint a gróf által tervezett 100 millió eszközlendene nekünk. Az amerikaiak nem tőkével, hanem egy ív papirossal, mellyre akarataikat írák, eszközlötték emelkedésüket. „Bizony, bizony mondom nektek, — taníta a mester — nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, melly az Isten szájából jó;“ azt mondom én is: „nemcsak pénzzel virágoztathatni fel valamely országot, hanem minden olly alkotvány-nyal, millyet a józan ész sugall. Olly egy árkus papír, mellyre az igazság dictálta társasági szerkezet volna írva, többet érne mint minden banque-oknak papírjai.

Kell valaminek lenni, mi nagyobb dolgokat képes végbevinni mint a pénz. És mi lehetne az más, mint az emberben rejlő testi és lelki tehetségek szabad és korlátlan fejlődhetése s működése. Agitáljon a gróf a mellett, hogy ama kiszáradt és részint beiszaposodott források, mellyekből anyagi és szellemi élet egyiránt buzog, megnyiljanak; agitáljon a gróf a mellett, hogy minden magyar egyenlő jogú és szabadságú ember legyen, bizonyosan nagy süker koronázza fáradságát. Ez nem történhetik meg hirtelen, magam is hiszem, de a száz millió sem lesz egyhamar markunkban. A grófnak egyéb irataiból, nem e definitióbul, sok helyett kivehetni, s ha nem csalatkozom, világosan is ki van téve, hogy számítani kell tudnunk. Ugyan van é a földtekén olly számtanár, ki azt bírná kiszámozni, hogy a 100 millió kölcsön többet és biztosabban kamatoz a hazának, mint a törvény előtti egyenlőség kieszközlése? pedig ez pénzbe sem kerül; amott az évi kamaton kívül még a tőkét vissza is kell adni. Agitáljon a gróf a mellett, hogy e hazában előbb nemzet legyen, azaz hogy a magyar nyelvű emberek egy compact testté olvadjanak össze, agitatiojának bámulandó sikere leszen.

Ritka ember van, ki egyenesen kimondaná, hogy ő nem akarja a külön érdekeket cgygyé olvasztani. Az ember gyarló, ez természetében van. S ezen gyarlóságánál fogva igen hajlandó csupán a maga saját hasznát vadászni. De mint a tapasztalás bizonyítja, az ember nemcsak hogy maga hasznát igyekszik keresni, hanem más kárával, másnak rövidségével is törekszik magának használni, s szinte a tapasztalás bizonyítja azt is, hogy ezen igaztalanságot palástolni iparkodik; ez erkölcsi romlottságát jelenti. Midőn a közjórul van szó, s egyik másik kimondja az elveket, mellyeket követnünk kell, hogy a haza fölvirágozhassek: a romlott, vagy más verejtékéből élni szerető sohasem nyilvánítja egyenesen mit érez, mit óhajt; nem mondja: „én nem akarom, hogy a dolgok gyökeresen megváltozzanak. sőt inkább minden erőmet arra fordítom, hogy minden így maradjon, mert nekem így hasznosabb, hanem ezt mondjon „ez mind szép, teoriában megjárja, de praxisban ki nem vihető.“ Atyámfia, ki arról vagy meggyőződve, hogyneked elhiszem, midőn azt állítod, hogy szinte a közjót óhajtod, csakhogy az eszméket kivihetleneknek tartod, nagyon csalatkozol. Az Isten s az ész maga-magának ellent mondana, ha az gyakorlatban nem volna jó, mi teoriában jó. Az ész nem volna ész, ha azt állítaná lel jónak, mi az életben nem jó.

A gróf a magyar közönségnek minden tagját kitapogattatni óhajtaná, hogy úgy a szájhazafiakat a tetthazafiaktul elválasztva külön sorba állíthatná. Én a gróf osztályzatát hiányosnak tartom, nemcsak a már fölebb említett okbul, hanem azért is, mivel vannak amphibiumok, mellyeket nem tudnánk hová sorolni, mivé egyikbe és másik sorba is valók. Ha már osztályozni kellene, én sokkal egyszerűbb és csalhatlanabb osztályzást javasolnék, t. i. ezt: Álljanak külön sorba mindazok, kik a igaztalanságát, vagy ami

egyre megy, a status fenéjét, a privilégiumokat gyökerestül kiirtani készeknek nyilatkoznak; másik sorba lépjenek azok, kik ezeket fenntartani óhajtják. Ez biztos osztályzás lenne; ez megvan minden népeknél, hol kiváltság létezik. Sürgesse a gróf inkább ezt, ha csakugyan üdvösnek tartja az osztályzást; mert addig nem nagy sükert ígér minden törekvés, míg a privilégium tövestől ki nem vágatik. Igaz, van rá élő példa, hogy privilégium mellett is lehet gazdag ország, Anglia; de a nemzet gazdagé ott is, vagy csak egy osztály? és nincs-e az angolnak más üdvös és számos intézkedése, mellyek a privilégiumot szelidítik?

Én szeretném tudni, mit levő lenne a gróf, ha akár az én osztályzásom, akár az övé megtörténnék? Akármellyik sorban találná magát, fegyvert rántana és a vele szemközt álló sor ellen? Nem hiszem. Komédia és phrasis; hiszen akár legyenek két sorban a hazafiak, akár nem, mindenki harcolhat szóval és okokkal, s lesznek mind akét sorból, kik az okokat meghallgatják, kiket az okok meggyőznek. Az ember gyarló levén, nem is húzhatni tartós vonalt a két sor hazafi közt, mert mint a tapasztalás igazolja, az élet szünteleni mozgásból állván, egyik sorbul a másikba, ismét a másikkul az egyikbe áttérnek a hazafiak, miként a körülmények és okosság javallják.

A gróf sokszor emlegető a lefolyt évben e szót „fajunk,“ de hogy kiket ért tulajdonképen fajunk alatt, nem tudhatni, legalább én nem tudom. Pedig ezt tudni éppen olly üdvös lehetne, mint a hazafiaknak két sorba állítása. Azonban megpróbálom kiokoskodni, kiket érthet faja alatt. A főnemességet nem értheti, mert az már (néhány példányt kivéve) nem tiszta vér vegyületéből sarjadzott saját faj; az egész nemesi kiváltságos osztályt sem tarthatja csupán magyar fajnak, mert ő fájának emelkedését, boldogulását óhajtja-

ezt sokszor nyilvánítá, ezért küzd, fárad, izzad. Széchenyi Istvánul föl nem tehetni, hogy csak a nemesi osztály boldogságát óhajtja; ez nem hazafiság, hanem nemesiség, más szóval igaztalanság volna; tehát minden tétova nélkül ki kell mondanunk, hogy mind azokat fájának tartja, kiknek az édes magyar szó hangzik ajkaikról. Én azt hiszem, hogy a gróf nemcsak az egész magyar fájnak, hanem e hazában lakó mindenféle nyelvű lakosnak majdan-kori jólétét óhajtja, csak hogy fokozatosan, mert meggyőződése szc-riut egyszerre mindnyája nem boldogulhat. De talán a gróf kelle-ténél több fokozatot állapít meg? Valószínűleg így okoskodik: mindenek előtt az aristoeratiának vagyonosodni; majd aztán ehhez támaszkodva a kisebb nemesség okvetetlenül erősbül; ennek jóléte forrásából majdan a nemnemes magyarra is szivárog áldás; végre minden lakosra elterjed. Igen hosszas procedúra; így féltő, hogy majd a faj előbb kivesz, mint a sor rákerül bol-dogulni.

Az okosság ezt súgja: „ha ki nem vihatni, a mit mindenek előtt kellene, legalább azt kell végbevinni amit lehet.“ A gondolkodó emberek mindegyikének vannak saját nézetei, mellyek szerint egyik egyet, másik mást tart mindenek előttinek, legszükségesebbnek, így a gróf is: én legszükségesebbnek tartom, hogy mindenek előtte hazában legyen nemzet; mert ahol nemzet nincs, ki akar, és mit akar-, hogyan akar és mért akar valamit? Bár bohó követelés azt kívánni, hogy valaki a mellett agítájon mit én tartok legelőbbvaló-nak; de hiszen az ember gyarló. — Mért nem agítál a gróf a mel-lett, hogy fajunk egy érdekű compact nemzetté olvadjon? Ez nem kerül pénzbe!

Ha én a grófnak volnék, mindenek előtt és pedig minden tőlem kitelhető módokkal azt kísérltettem volna meg, hogy legyen fajunk

egy testté, legyen nemzet; s ha másképp nem sikerült volna munkám, nagyszerű, még eddig ismeretlen korteskedést vittem volna végbe; az akadémia helyett a 60 ezer pengő forintot erre fordítottam volna. Megyéről megyére járva minden gyűlésen megjelenék. Hajdan szokásban volt véres kardot hordozni, midőn a hazát veszély fenyegeté, most a helyett csak e jelszót tűzném ki „fajunk egyesítése.“ Maradjon addig minden javítási indítvány háttérben, csak nemzet lehyen előbb e hazában; a reformoknak nagy része akkor önkényleg és könnyen teljesedésbe megy, holott most minden erőtetés ellenére vagy éppen megbukik, vagy csak csigamódra halad. Ha egyszer a négy és fél millió (körülbelől ennyiből áll a magyar közönség) faj egy ugyanazon érdekű nemzetestté olvad, a hazát nem érheti többé veszély; ez nem kerül pénzbe; ehhez nem szükséges 100 millió kölcsön; s a hatás? ó a hatás kiszámíthatlan! Ha a gróf e mellett agitált volna és agitálna máig, talán már holnap nem volna szükséges! Igaz, így sok újítás nem történt volna meg; de mit ártana azok nélkül még tovább is ellenni; midőn nemzet van, midőn a nemzeti nagy veszély elhárítva volna? A kis, sőt picziny javítások, igazabban mondva foltozások, mitsem használnak a hazának; igen de nagyszerű javításra nemzet kell. Az ember természete olyan, hogy nagy munkához nem fog, hacsak a sükerről nem bizonyos, vagy legalább valószínűnek kell hinnie, hogy reménye teljesedésbe megy. Ha az ember általában ilyen, pedig ezt nem tagadhatni, úgy mihöz tudánk mi nagyhoz fogni? Míg nemzet nincs, mi lehetne reményünk hasisa? Nem természetes é, hogy még a nemesebb keblűek sem képesek valamelly nagyobb eszme mellett föllelkesülni, midőn még az önfeláldozásnak sem volna bizonyos sükere. Mi természetesebb mint az, hogy kiki él, vagy élődik s iparkodik legalább maga egyéni és családi sorsát tűrhetővé tenni.

Az embernem lassan fejlődik; még sok századnak, talán több ezrednek kell elmúlnia, míg a nemzetiségi eszmét valami nagyobbserű, háttérbe szorítja. Az egyetemes emberi család eszméje elnyeli majd egykor a nemzetiség aprólékosságait; de míg ez megtörténik, mi van nagyobb a saját nemzetiségeszméjénél? „Hiszen lám legfőbb törekvésünk az hogy nemzet legyen e hazában“ mondhatják többen. Nem tagadom. De mi szerencsétlen számítás, idegen ajkúakat magyar-nemzetesíteni akarni akkor, mikor mi magyar nyelvűek készen vagyunk s nem tudunk vagy nem akarunk mint egy érdekű nemzet feltűnni. Mi érdekelje, mi ingerelje a nem magyar ajkú lakost; mi buzdítsa, mi lelkesítse a külön nyelvű embert magyarosodni, midőn maga előtt nemzetet nem lát? Midőn látja, hogy a magyar ajkú nemes töredék csak Isten és fejedelem kegyelmének köszönheti, ha egy lépést haladhat, nem pedig önjerejének? Nem tagadom, hogy ezen úton is egykor valahára czélt érhetünk, tudnillik ha félőbb el nem veszünk; de milly boldogtalanság olly messze keringő utat választani, midőn egyenesen s hamarább célhoz érhetni? Képzeljük, hogy a magyarok istene — ki eddig megerőtetésével s csudálatosan eszközölte bár töredékbeni fenlétünket — elveszti béketűrését s elveszi rólunk kezét, mivel látja hogy hasztalanul akart nagy nemzeté tenni bennünket; s tegyük most ehhez, hogy valami veszély, nagy, halállal fenyegető veszély ér, megmentenek é attól eddig tett nyomorú reformjaink, javításaink? nem biz azok; nem éppen hatalmas ellenség kellene, s gőzhajóinkkal, úrbérünkkel, színházunkkal, váltótörvényünkkel, akadémiáinkkal s a többinkkel együtt könnyű szerrel meghódítana: tegyük ellenben, hogy hazánk népességéből csak az ötödfél millió magyar egy test és vér, egyenlő szabadságú polgár, szóval hogy ez nemzet; s lássa ezt hazánknak más nyelvű egyéb lakosa s legyen nyitva neki az út e nemzetnek valóságos tagjává

lehetni, mihelyt magyarul szólalnak meg ajkai: akkor nincs körülünk olly ellenséges nemzet, mellytől félnünk lehetne; és ezt pénz nélkül eszközölhetni.

Agitált é a grófé mellett? Csak valljuk meg, gyarlók vagyunk, a nagy dolgokat meg sem kísértjük, nem merjük, nem is akarjuk megkísérteni, hanem eleve ki kiáltjuk hogy: „az teoriábau szép, de praxisban nem megy.“ De hogy is menne, ha előre elhitetjük magunkkal, hogy nem mehet? így történik aztán, hogy apróságokkal bíbelődünk, s mivel az apróságok a nélkül hogy valamit a szomorú helyzetben változtatnának, csekély erőnket fölemésztik, soha semmire nem megyünk, vagy ha mégis van valami látatja ezer fáradságunknak, az csak annyi, hogy kár volt érte fáradni. Csodálkozik némelly ember, hogy két horvát követ annyira zavarba tudá hozni az egész országgyűlést; én nem csudálkozom. Volna csak az ötödfél millió magyar egy nemzettest, illy kudarcz és gyalázat nem történnék.

Agitáljon agróf amellet, hogy legalább mi, kik a fajhoz tartozunk, nemzetet képezzünk. Vagy hiszi a gróf hogy lesz jövőnk, vagy nem hiszi. Ha hiszi, hatalmas agitatójával eszközölje hogy a gyanú, mintha a főbb nemesség teljességgel nem akarná a magyar ajkú nemnemest vele egyenlő jogúvá tenni, alacsony emlékül nejusson az utókorra: ha pedig nem hiszi, ne fordítsa és ne használja föl erejét s tehetségét arra, miből úgysem lesz semmi. Ha talán lesz jövőnk (beh édes ezt hinni): utódaink egyéb bohóságaink közt leginkább azt fogják csodálni, mennyit beszéltünk, mennyit mozogtunk míg csak egypár száz idegenajkú lakost magyarosíthattunk, minden harmadik szavunk nemzetiség volt, s a kész magyart nemzeté lehetni nemcsak nem segítettük, sőt akadályoztuk. Még egyszer mondom, ha én a nagy befolyású Széchenyi István gróf volnék, mindenekelőtt arról világosítanám föl és igyekezném sorsosimat meggyőzni, hogy minden magyar ember, habár csak haszna-

latul bír is az úgy nevezett földesúrtól egy darab földet (olly földet, melly ennek szinte nem valóságos tulajdona), éppen úgy lehet a nemzetnek tagja mint a nemesi töredék. Hiszen hogy egy bizonyos nyelvet beszélő ember-csoport nemzetet, azaz compact polgári társaságot képezzen, oda nem ilyen vagy amollyan föld, hanem .az emberben magában rejlő istenadományi jog és szabadság kívántatik. Ennek észközlésére nem kívántatik kölcsöntőke, csak akarat, és igazság. Mi esztelenség tökéletesen tulajdon földhöz kötni a polgári jogokat! hiszen így majd minden országban a népességnek körülbelül fele sohasem lehetne tagja a polgári társaságnak; némelly kisebb terjedelmű, de ellenben nagyon népes és iparúzó országban talán a népek harmada sem bír fekvő tulajdonnal, s azért a többiek nem tagjai é a nemzenek? és hiszen éppen nálunk a nemesnek sincs valóságos tulajdona, lehet ő sem lehet a nemzetnek tagja. Bizony mondom furcsa komédiát, vagy nem. Ha igen, úgy csaljuk egyéb magyar embertársunkat, a mi igaztalanság és bűn; ha pedig át nem látjuk úgy igen ránk illik, de mindnyájunkra a hígvelejű czím, mit a gróf csak az övétül különböző modorúak számára talált ki.

Ámbár hosszára terjedt nyilatkozatom, de be nem fejezhetem a nélkül, hogy még egyszer ne mondanám: „Agitáljunk amellet, hogy a magyar faj minél előbb egy testű és vérű, egyenlő jogú és szabadsága nemzet legyen; ide nem kell kölcsönpénz, s minden magától önként jó, minek jönie kell, ha ez egyszer megtörténnedett. „Ez teoriában szép, de praxisban nem megy“ jelszavú hősök itt állnak, s hihető, hogy e sorok csekély hatását is megsemmisítik: de az ezekben nyilvánított meggyőződésemet emberi erő másra változtatni nem képes.

Nyomtatta Tauchnitz Bern. Lipsében.